

Ю. Борисова,аспірант кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Вступ. У сучасних умовах питання ефективності протидії правопорушенням, пов'язаним із корупцією, викликають підвищений інтерес не тільки з боку вчених-адміністративістів, але й з боку практичних працівників, які безпосередньо спрямовують свої зусилля на боротьбу з цими негативними проявами. Протидія цим протиправним проявам передбачає врахування низки чинників, таких як низький рівень ефективності діяльності органів, уповноважених на боротьбу з цими протиправними явищами, недосконалість нормативно-правова база, тому підвищення ефективності протидії правопорушенням, що пов'язані з корупцією, вимагає вжиття тих дієвих заходів, які б нейтралізували поширення цих правопорушень і запобігали ним.

Однією зі складових частин забезпечення ефективної боротьби з правопорушеннями є стала правозастосовна практика органів адміністративної юрисдикції, що спрямована перш за все на правильну й повну кваліфікацію адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, тобто правова, юридична оцінка явищ, фактів, подій під час здійснення правозастосовної діяльності. Зазначене дасть змогу забезпечити реалізацію принципів верховенства права, законності, публічності, гласності, об'єктивної істини, відповідності провини й покарання, індивідуалізації покарання, відповідальності лише за наявності вини під час притягнення особи

до адміністративної відповідальності та обґрунтованого застосування адміністративного стягнення за наявну протиправну поведінку.

Питання кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, не отримали належної уваги з боку вчених-адміністративістів, не стали предметом комплексних наукових досліджень у галузі адміністративно-деліктного права, на відміну від наукових розробок, які здійснювалися в межах науки кримінального права. Деякі аспекти адміністративно-правової кваліфікації розглядалися багатьма вітчизняними вченими, такими як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янець, О.М. Стороженко, М.М. Тищенко, В.К. Шкарупа. Проте проблеми, пов'язані з адміністративно-правовою кваліфікацією адміністративних правопорушень, зокрема з корупцією, залишаються недостатньо висвітленими у науковій літературі.

Основна частина. Основною метою статті є визначення та характеристика особливостей кваліфікації адміністративних правопорушень, що пов'язані з корупцією. Відповідно до поставленої мети пропонується вирішення таких завдань: визначення місця кваліфікації адміністративного правопорушення в правозастосовній діяльності органів адміністративної юрисдикції; характеристика особливостей складових частин юридичного

складу правопорушень, пов'язаних з корупцією; формулювання конкретних пропозицій до чинного адміністративно-деліктного законодавства.

В роботі використовувалися сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, системне застосування яких забезпечило розв'язання сформульованих задач і досягнення поставленої мети.

Однією зі складових частин ефективного застосування відповідної норми адміністративного законодавства є правильна кваліфікація правопорушень, оскільки кваліфікація адміністративних деліктів – це встановлення й процесуальне закріплення точної відповідності ознак вчинених особою протиправних дій або бездіяльності ознакам складу делікту, передбаченого адміністративним законодавством [1, с. 146].

Юридична кваліфікація, зокрема такий її галузевий різновид, як адміністративна, найтісніше пов'язана з процесом правозастосування, оскільки встановлення відповідності, вибір і застосування до певного діяння конкретної адміністративно-правової норми, тобто кваліфікація адміністративних деліктів, є важливим етапом правозастосовної діяльності органів адміністративної юрисдикції [2, с. 67].

Кваліфікація адміністративних деліктів є одним з етапів використання адміністративно-правової норми, метою якої є встановлення підстав для застосування адміністративної відповідальності до особи, що вчинила протиправні дії. Правильна кваліфікація розмежує деліктні та неделіктні дії та забезпечує законність прийняття рішення про відповідальність порушника і здійснення згідно із законом необхідних адміністративно-процесуальних дій [1, с. 149].

У юридичній теорії і практиці поняття правової оцінки діяння традиційно пов'язується з процесом юридичної, зокрема кримінально-правової або адміністративно-правової, кваліфі-

кації. Слово «кваліфікація» походить від двох латинських слів, таких як “qualis” («якість», «який за якістю») та “facio” («роблю»). Таким чином, у буквальному перекладі кваліфікація – це визначення якості [3, с. 8].

В адміністративно-правовій літературі існують різні підходи до визначення поняття «адміністративно-правова кваліфікація». Так, на думку І.П. Голосніченка, «кваліфікація адміністративного проступку – це встановлення відповідності конкретного діяння ознакам того чи іншого складу адміністративного проступку, передбаченого в Кодексі України про адміністративні правопорушення» [4, с. 27]. В.К. Колпаков та О.В. Кузьменко в одній зі своїх публікацій, присвяченій боротьбі з корупційними правопорушеннями, пропонують власне визначення адміністративно-правової кваліфікації як «установлення і процесуальне закріплення відповідності між ознаками фактичного діяння та ознаками складу делікту, передбаченими нормами адміністративно-деліктного законодавства» [5, с. 8]. Проте в теорії адміністративно-деліктного права найбільш поширеною є дефініція, яка сформульована О.І. Остапенком, відповідно до якої кваліфікація адміністративних проступків являє собою встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності між ознаками вчинених дій чи бездіяльності та ознаками складу делікту, передбаченого адміністративним законодавством [6, с. 95]. Продовжуючи аналіз наукових думок у розрізі питання, що розглядається, звертаємо увагу на відсутність термінологічної узгодженості у наведених авторських позиціях, оскільки одна група науковців використовує термін «адміністративно-правова кваліфікація», інша – «кваліфікація адміністративного проступку».

Задля усунення зазначених проблем, на наш погляд, слід погодитися з Т.О. Гуржієм, який висловив власну думку про розмежування понять

«адміністративно-правова кваліфікація» та «кваліфікація адміністративного проступку». У своїх роботах, посилаючись на праці фахівців кримінального права, він пропонує розглядати названі поняття не як синоніми, а як самостійні класи (рід і вид). На його думку, подібна постановка питання обумовлена тим, що у процесі юридичного оцінювання фактичного діяння можна дійти висновку про відсутність у скоєному ознак адміністративного проступку. Проте й таку оцінку слід вважати адміністративно-правовою, адже відповідний висновок був зроблений на підставі порівняння фактичних ознак діяння та норм адміністративного законодавства. Таким чином, кваліфікацію адміністративного делікту пропонується вважати окремим випадком адміністративно-правової кваліфікації, певним рівнем її конкретизації [7, с. 219].

Браховуючи вищенаведене, кваліфікацію адміністративних правопорушень розуміємо як установлення відповідності конкретного діяння ознакам складу адміністративного правопорушення, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Правильна й повна кваліфікація може бути проведена лише тоді, коли встановлені всі обов'язкові фактичні обставини справи, коли юридичний склад є визначеним. Це передбачає встановлення ознак, які характеризують кожний з елементів юридичного складу, а саме об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. Неповнота встановлення фактичного складу може або взагалі виключити можливість юридичної оцінки скоєного, або тягнути неправильну кваліфікацію.

Змістом кваліфікації адміністративного правопорушення є оцінка скоєного діяння з точки зору закону, у зв'язку з чим здійснюється вибір адміністративно-правової норми, яка передбачає відповідальність за це діяння, доведення того, що засто-

суванню у конкретному випадку підлягає саме ця норма, юридичне оформлення та закріплення висновку про оцінку скоєного. Неправильна або неповна кваліфікація вчиненого правопорушення означає незаконне притягнення особи до адміністративної відповідальності або те, що диспозиція інкримінованої статті не відповідає фактично вчиненому діянню особи, або вчинене діяння підпадає під ознаки будь-якого іншого правопорушення. Помилка під час кваліфікації може спричинити не тільки неправильне призначення міри покарання, але й необґрунтоване застосування низки інших обмежень, пов'язаних із притягненням до адміністративної відповідальності.

У теорії адміністративно-деліктного права під складом адміністративного проступку розуміється сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують конкретне суспільне шкідливе діяння як адміністративне правопорушення. До об'єктивних елементів складу належать об'єкт посягання, тобто врегульовані й такі, що охороняються адміністративним правом, суспільні відносини, та об'єктивна сторона, тобто зовнішні ознаки, що характеризують протиправність діяння, шкідливі наслідки посягання, причинний зв'язок між діянням і шкідливими наслідками, час, місце, спосіб, знаряддя й засоби вчинення адміністративних правопорушень.

До суб'єктивних елементів складу належать ознаки, що характеризують суб'єкта правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, що охоплює вину у формі умислу або необережності, а також мотив і мету правопорушення.

На підставі вищенаведеного визначимо особливості юридичних складів адміністративних правопорушень, що пов'язані з корупцією.

Першим елементом є об'єкт адміністративного проступку. Об'єктом можуть бути лише ті суспільні відносини, які охороняються адміністративно-

правовою нормою, що впливає зі змісту ст. 1 КУпАП, у якій зазначено, що завданням законодавства про адміністративні правопорушення є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ та організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного й неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [8].

Особливістю об'єкта адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є те, що здебільшого їх скоєння передбачає наявність посягання на норми фінансового, трудового, податкового, банківського та інших галузей законодавства, тобто притягнення правопорушника до відповідальності є можливим за умови наявності не тільки адміністративно-правової норми, що встановлює адміністративну відповідальність, але й посягання на інші, що містяться в законодавчих актах інших галузей права.

Залежно від родового об'єкта всі правопорушення, пов'язані з корупцією, слід поділити на такі групи:

- 1) ті, що посягають на встановлені спеціальні обмеження, спрямовані на запобігання та протидію корупції;
- 2) ті, що посягають на порушення вимог фінансового контролю;
- 3) ті, що пов'язані з невжиттям заходів щодо запобігання та протидії корупції.

Безпосередній об'єкт кожного складу адміністративного правопорушення конкретизується в межах родового залежно від того, яке обмеження чи яку вимогу може бути порушено вчиненням цього корупційного діяння, а також передбачає наявність конкретних суспільних відносин, визначених адміністративно-правовою нормою.

Предмет адміністративного проступку наявний, коли його наявність прямо передбачена нормою КУпАП, наприклад, отримання подарунка, проте більшість цих адміністративних правопорушень не передбачає визначення предмета правопорушення.

Наступним елементом юридичного складу правопорушення є об'єктивна сторона, тобто зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на об'єкт, що перебуває під охороною адміністративно-правових норм.

В теорії адміністративно-деліктного права традиційно об'єктивна сторона правопорушення поділяється на основні та факультативні ознаки. До першої ми відносимо діяння, що передбачає наявність активної або пасивної поведінки правопорушника. Якщо проаналізувати диспозиції статей, що містяться у главі 13-А Кодексу про адміністративні правопорушення, то доходимо висновку, що вони передбачають відповідальність як за дію, так і за бездіяльність. Проте законодавець дещо некоректно формулює окремі диспозиції зазначених статей. Наприклад, ст. 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю» встановлює відповідальність за «несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (ч. 1) чи за «неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані» (ч. 2). Вочевидь, зазначені діяння вчиняються у формі бездіяльності, проте вже у частині третій цієї статті законодавець визначив, що «дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення», тим самим автоматично виключається бездіяльність як форма поведінки правопорушника в перших двох частинах цієї статті.

Факультативні ознаки об'єктивної сторони, як відомо, можуть бути під

час кваліфікації лише тоді, коли вони прямо передбачені диспозицією відповідної статті. З огляду на те, що правопорушення, пов'язані з корупцією, мають формальний склад, шкідливі наслідки та причинний зв'язок між діянням та шкідливими наслідками не мають значення для кваліфікації. Окремі статті правопорушень, пов'язаних з корупцією, вказують на наявність часу та способу вчинення проступку, решта факультативних ознак не впливає на визначення об'єктивної сторони.

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, суб'єктами адміністративного правопорушення визнаються особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку (ст. 12), посадові особи, що підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків (ст. 14). Згідно з позиціями законодавця, в теорії адміністративно-деліктного права суб'єктний склад адміністративної відповідальності поділяється на такі види: загальна адміністративна відповідальність; спеціальна адміністративна відповідальність, яка включає, зокрема, відповідальність посадових осіб.

Суб'єктом адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, можуть виступати лише спеціальні суб'єкти, які визначені у ст. 2 Закону України «Про запобігання корупції». Крім того, в деяких статтях Кодексу про адміністративні правопорушення законодавець прямо визначає вичерпний перелік суб'єктів, до яких може бути застосована зазначена норма.

Наступним елементом складу правопорушення, пов'язаного з корупцією, є суб'єктивна сторона, тобто психічне ставлення особи (суб'єкта

правопорушення) до скоєного правопорушення. Обов'язковим елементом суб'єктивної сторони є вина. Встановлення вини – це головне завдання аналізу суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення.

Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, характеризуються виключно умисною формою вини. Якщо під час провадження у справах про адміністративні правопорушення буде доведено необережну форму вини, на наш погляд, зазначений юридичний факт автоматично виключає адміністративну відповідальність за відсутністю складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Такі факультативні ознаки суб'єктивної сторони, як мотив та мета, для кваліфікації значення не мають. Проте їх слід враховувати під час виконання завдань провадження у справах про адміністративні правопорушення, що закріплені у ст. 245 КУпАП, а саме своєчасне, всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності до закону, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності, тому зазначений вид адміністративних правопорушень характеризується, як правило, корисним мотивом задля отримання певних матеріальних благ.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, доходимо висновку про те, що, незважаючи на досить широке використання поняття «кваліфікація адміністративного правопорушення», у сучасній адміністративно-правовій літературі теоретичні проблеми кваліфікації потребують подальшого дослідження з урахуванням конкретної спрямованості досліджуваних питань.

Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень, пов'язаних з коруп-

цією, передбачає пошук, вибір, тлумачення й застосування до певного діяння конкретної правової норми та встановлення його юридичного складу під час правозастосовного процесу відповідно до диспозиції цієї норми.

Недосконалість формулювання деяких диспозицій статей, що встановлюють адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення, та проведений аналіз особливостей адміністративно-правової кваліфікації цих правопорушень сприятимуть усуненню недоліків під час притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності, позитивно вплинуть на правозастосовну практику юрисдикційних органів та набудуть юридичної довершеності.

Стаття присвячена особливостям адміністративно-правової кваліфікації правопорушень, пов'язаних з корупцією. Встановлено, що кваліфікація адміністративних деліктів є одним з етапів використання адміністративно-правової норми, метою якої є встановлення підстав для застосування адміністративної відповідальності до особи, що вчинила протиправні дії.

Змістом кваліфікації адміністративного правопорушення є оцінка скоєного діяння з точки зору закону, у зв'язку з чим здійснюється вибір адміністративно-правової норми, яка передбачає відповідальність за це діяння, доведення того, що застосуванню у конкретному випадку підлягає саме ця норма, юридичне оформлення та закріплення висновку про оцінку скоєного. Неправильна або неповна кваліфікація вчиненого правопорушення означає незаконне притягнення особи до адміністративної відповідальності або те, що диспозиція інкримінованої статті не відповідає фактично вчиненому діянню особи, або вчинене діяння підпадає під ознаки будь-якого іншого правопорушення. Помилка під час кваліфікації може

спричинити не тільки неправильне призначення міри покарання, але й необґрунтоване застосування низки інших обмежень, пов'язаних із притягненням до адміністративної відповідальності.

Визначено, що правильна й повна кваліфікація може бути проведена лише тоді, коли встановлені всі обов'язкові фактичні обставини справи, коли юридичний склад є визначеним та передбачає встановлення ознак, які характеризують кожний з елементів юридичного складу, а саме об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону.

Доведено, що особливістю об'єкта адміністративного правопорушення пов'язаного з корупцією, є те, що здебільшого їх скоєння передбачає наявність посягання на норми фінансового, трудового, податкового, банківського та інших галузей законодавства. Об'єктивна сторона правопорушень, пов'язаних з корупцією, передбачає наявність діяння, а також іноді часу та способу вчинення правопорушення. Суб'єктом правопорушень виступають посадові особи. Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини. Проведений аналіз адміністративно-правових норм сприятиме усуненню недоліків під час притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності, позитивно вплине на правозастосовну практику юрисдикційних органів та набуде юридичної довершеності.

Ключові слова: адміністративний проступок, адміністративна відповідальність, делікт, кваліфікація, корупція, протидія, юридичний склад.

Borisova Yu. Features of administrative and legal qualification of administrative offenses related to corruption

The article is devoted to the peculiarities of the administrative

and legal qualification of offenses related to corruption. The content of the qualification of an administrative offense is the assessment of the act from the point of view of the law, in this regard, the choice of administrative law, which provides responsibility for this act, proving that the application in this case is subject to this rule, legal registration and consolidation of the conclusion on an assessment of the committed.

Incorrect or incomplete qualification of the committed offense means illegal bringing of a person to administrative responsibility, or the disposition of the incriminated article does not correspond to the actually committed act of the person, or the committed act falls under signs of any other offense. An error in qualification can lead not only to the incorrect imposition of a sentence, but also to the unjustified application of a number of other restrictions related to bringing to administrative responsibility.

It is established that the qualification of administrative torts is one of the stages of the use of administrative law, the purpose of which is to establish the grounds for the application of administrative liability to a person who has committed illegal acts. It is determined that the correct and complete qualification can be carried out only when all the obligatory factual circumstances of the case are established, when the legal composition is determined and provides for the establishment of features that characterize each of the elements of legal composition – object, objective side, subject, subjective side. It has been proved that the peculiarity of the object of an administrative offense related to corruption is that the vast majority of their commission involves encroachment on the norms of financial, labor, tax, banking and other areas of law. The objective

side of corruption-related offenses presupposes the existence of an act, as well as in some cases the time and manner of committing the offense. Officials are the subject of offenses. The subjective side is characterized by an intentional form of guilt. The analysis of administrative and legal norms will help to eliminate shortcomings in bringing offenders to administrative responsibility, will positively affect the law enforcement practice of jurisdictional bodies and will gain legal perfection.

Key words: administrative misconduct, administrative liability, tort, qualification, corruption, counteraction, legal structure.

Література

1. Матіос А.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб. Київ : Знання, 2007. 223 с.
2. Кувакін С.В., Мазур А.В. Доктринальне тлумачення положень митного кодексу України в інтерпретаційному акті конституційного суду. Вісник АМСУ. Серія: Право. 2014. № 2 (13). С. 66–69.
3. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ, 2005. 395 с.
4. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : навчальний посібник. Ірпінь, 1998. 109 с.
5. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративні правопорушення в системі корупційних деліктів. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2002. № 5. С. 7–12.
6. Остапенко О.І. Кваліфікація адміністративних правопорушень : монографія. Львів : ЛІВС НАВСУ, 2000. 173 с.
7. Гуржій Т.О. Логіко-методологічні засади визначення поняття адміністративно-правової кваліфікації. Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. 2002. № 4. С. 216–220.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

